

Az Osztrák–Magyar Monarchia katonája, a Cseh-szlovák Légión tiszte, a csehszlovák haderő fő tiszte, a Szlovák Köztársaság tábornoka (Gondolatok Augustín Malárról)

(*Bevezetés*) Augustín Malár tábornok (a képen¹) a szlovák katonai hagyományok egyik meghatározó alakja, aki nagy szerepet vállalt a szlovák haderő, vagyis a szlovák katonai hagyományok megteremtésében. Az 1939–1944 között létezett Szlovák Köztársaság egyik meghatározó katonai személyisége, aki megfelelő harcászati–hadműveleti ismeretekkel rendelkezett a magasabb egységek vezetéséhez és katonai műveletek irányításához. Ebben az időszakban talán az egyik legfelkészültebb szlovák katonatiszt volt, amelyet alátámaszt, hogy meghatározó szerepet vállalt a szlovák katonai felsőoktatás megalapításában. A katonai elméleti ismereteit nemcsak csehszlovák katonai felsőoktatási intézményekben, hanem Franciaországban és Romániában is bővítette. A hivatásos katonai professzionalitását az is erősíti, hogy hiányzott belőle az a politikai érzék, amellyel nagyobb sikereket tudott volna elérni, valamint amelynek hiánya a bukásához és a halálához vezetett. A tábornok életéről átfogó monográfia még Szlovákiában sem született, rövidebb – szakfolyóiratokban és életrajzi kiadványokban megjelent – visszaemlékezések alapján ismerhető meg a története.

A csehszlovák hagyományokkal ellentétben 1945-öt követően nem neveztek el róla települést, amely mögött feltehetően az állhat, hogy meghatározó szerepet vállalt a Szovjetunió elleni hadjáratban, valamint a Szlovák Nemzeti Felkelésben betöltött szerepe nem volt egyértelmű. A tábornok az 1939-es magyar–szlovák katonai konfliktusban² vállalt kulcsszerepe ellenére ismeretlen a magyar közvélemény előtt, amelyet jól bizonyít, hogy a legismertebb internetes kereső³ összesen hat magyar nyelvű találat van „Augustín Malár” névre, de ugyanakkor pozitív előrelépésnek tekinthető, hogy egy rövid – feltehetően a szlovák nyelvű változathoz fordított – életrajza megtalálható a Wikipédia szabad enciklopédia magyar változatán, amely életéről sajnos csak általánosságokat tartalmaz.

(*Gyermekkor, iskolák*) Augustín Malár 1894. július 18-án született a jelenlegi Felső-Ausztria területén, Reitern⁴ településen, amely nem volt a családjának lakóhelye, mert szülei házalásból⁵ éltek, és éppen azon a településen tartózkodtak, amikor megszületett a gyermekük. Augustín gyermekkorát Óturán⁶ töltötte a családi házában⁷. A Malár család nagyon szerény körülmények között élt. A szülők továbbra is kereskedelemmel foglalkoztak, amely miatt sokat voltak távol a településtől. 1900-ban megszületett öccse, Ján Malár, aki szintén katonatiszti karriert futott be a csehszlovák, majd a szlovák haderőben, valamint aktív szereplője volt a Szlovák Nemzeti Felkelésnek. Augustín 1900–1906 között

járt Óturán a hatosztályos evangélikus elemi iskolába, ahol magyar és szlovák nyelven tanult. 1906-ban az iskola elvégzését követően, a szakolcei⁸ gimnáziumban kezdte meg a nyolcosztályos középiskolai tanulmányait, ahol kizárólag magyar volt a tanítási nyelv. 1913-ban meghalt édesapja, amely jelentős hatást gyakorolt rá. A gimnáziumot végül a soproni Evangélikus Líceumban fejezte be, ahol a világháború kirobbanásának évében, 1914-ben érettségizett. 1914 szeptemberében kezdte meg felsőfokú tanulmányait a pozsonyi Evangélikus Teológiai Akadémián. A Ferenc Ferdinánd osztrák–magyar trónörökös elleni merényletet követően a halott főherceget gyalázó, gúnyos megnyilvánulásai miatt a rendőrség letartóztatta. Malár a „Hej, szlávok”⁹ című dalt énekelte, amely az 1900-as évek elején a pánszláv mozgalom, később az 1939–1944 között létezett Szlovák Köztársaság, majd Jugoszlávia himnusza volt. 1914. október 21-én hét hónapos börtönbüntetésre ítélték. A büntetését a szombathelyi börtönben töltötte le.¹⁰

(Az első világháborúban) A világháború 1915-ben magával sodorta, mert az általános mozgósítási felhívás után május 8-án bevonult Kőszegre, ahol a Császári és Királyi 72. gyalogezredhez (Pozsony) osztották be. Az alakulatnál a szlovák nemzetiségűek többségben voltak. Május végén átvezényelték a Császári és Királyi 64. „Moricz Von Auffenberg gyalogsági tábornok” gyalogezredbe (Szászváros¹¹). 1915 júliusában és augusztusában Bruck an der Leithában¹² lévő tartalékos tiszti iskolát végezte el, amelyet követően november 1-jével kadét rendfokozatot kapott. 1915. december 1-jén alakulatával az orosz frontra vezényelték, ahol már az ezred IV. zászlóaljában a 15. század 3. szakaszának parancsnoka volt. A keleti fronton ezrede részt vett Galícia visszafoglalásában, azon belül a Gorodisce környéki harcokban. 1916. április 1-jén zászlóssá léptették elő. Még áprilisban ezredével együtt áthelyezték az olasz frontra, ahol október 10-én – feltehetően a nyolcadik isonzói csatában – olasz fogságba esett. A csata 1916. október 9. és 12. között zajlott le, amely az Isonzó-folyónál Görz¹³ település közelében lévő comeni fennsíkon olasz támadással kezdődött, de a Monarchia csapatai a megerősített védelmüknek köszönhetően visszaverték az olasz támadást.¹⁴ A csata alapjában véve egy erő-eszköz felőlő ütközet volt, mert mindkét oldalon a veszteség megközelítette a 20 000 főt¹⁵, amelyhez hozzá kell számolni jelentős számú hadifoglyot is. Az Osztrák–Magyar Monarchia Hadseregéből fogságba esett katonák többsége hősies ellenállása ellenére került hadifogolytáborban, de voltak köztük, akik az ellúzódó harcok miatt inkább dezertáltak. A dezertáltak nemzetiségi megoszlására ugyan ellentmondó adatok vannak, de nagy számmal voltak köztük csehek és szlovákok is.

Malárról nem ismert, hogy miként esett fogságba. Több fogolytáborban is megfordult, többek között Materában (Basilicata)¹⁶, Pollában¹⁷ és Padovában. Két hónap után, 1916 decemberében itt csatlakozott alhadnagyként a cseh és szlovák önkéntesekhez, akik harcolni akartak az Osztrák–Magyar Monarchia hadserege ellen. A monarchia egykori katonáit a fronton felderítésre, valamint kémkedésre használták az olasz csapatok. Olaszországban ezekből az egykori hadifoglyokból 1917-ben szervezték meg az első önkéntes alegységeket, amelyből létrejött az oroszországi példa alapján az olaszországbeli Cseh–szlovák Légio. A létrehozás folyamata nagyon összetett és lassú volt, mert Franciaországban és Oroszországban sokkal gyorsabban sikerült megszervezni a légio csapatait. A Cseh–szlovák Nemzeti Tanácsnak (CSNR¹⁸) kellett közbenjárnia, hogy megalakuljanak Olaszországban a cseh–szlovák alegységek. A CSNR részéről Milan Rastislav Stefanik tábornok járt közben az olasz kormánynál a Légio létrehozása ügyében. A megállapodást végül csak 1918. április 21-én írták alá. A szervezet parancsnokává Andrea Graziani olasz tábornokot nevezték ki. 1918 második felében a két hadosztályból létrehozták a Cseh–szlovák Hadtestet, amelynek a létszáma elérte a 19 476 főt.¹⁹

Malár 1918. február elején csatlakozott a Légiohoz, amelyet követően már február 13-án Cseh-szlovák Légio hadnagyává léptették elő. Február 18. és március 31. között részt vett a légio szlovák részének megszervezésében főleg a 7. cseh és szlovák hadifogolyzászlóalj tagjaiból. Április 1-jén 7. zászlóalj 2. szakaszának parancsnoka lett, majd május 24-én áthelyezték 33. cseh–szlovák lövészezredhez, amely Foligne-ben állomásozott. Az ezred 7. századának szakaszparancsnoka volt. 1918 júniusának közepén átvezényelték a 6. cseh–szlovák hadosztály alárendeltségébe tartozó 34. cseh–szlovák lövészezredhez, ahol szeptemberben átvette a 9. század parancsnokságát. A hadosztályhoz négy lövészezred, valamint egy tüzérezred tartozott.

Malár hadosztályát 1918 augusztusában a Garda-tóhoz vezényelték, ahol a tó és Adige-folyó között foglalták el állásaikat. Az 1. (olasz) hadsereget erősítették meg a cseh–szlovák hadosztállyal. A légio katonái a stratégiai fontosságú Doss Alto csúcs (703 m tszf, Trento körzetében) védelmével bízták meg. Augusztus végén Monarchia katonái támadást intéztek a cseh–szlovák állások ellen. Malár századával részt vett a Doss Alto-i harcokban. A harcok során előléptették főhadnaggyá.

Csehszlovákia 1918. október 28-ai megalakulását követően a többi Olaszországban harcoló cseh–szlovák légioóssal együtt viszonylag gyorsan visszatért Szlovákiába, hogy az új állam védelmében vegyenek részt. Az Olaszországban megszervezett 6. és 7. gyaloghadosztály állománya jelentős szerepet vállalt a jelenlegi Szlovákia területének több szakaszban történő elfoglalásában²⁰, majd a déli határainak védelmében. A hadosztályok vezetését továbbra is olasz katonák látták el. A honi területen megalakult csehszlovák erők csak támogató feladatokat végeztek. A 34. lövészezred Ipolyság²¹ és Losonc²² közötti szakasz (demarkációs vonal) védelméért felelt. Az ezrednek január 7. és 11. között kellett elérnie a demarkációs vonalat, amely során kisebb magyar ellenállással kellett szembenéznük.²³ Malár december 24-én érkezett haza az óturai szülői házba, majd egészen 1919. október 15-ig részt vett a katonai műveletekben. Közben századossá léptették elő. A 34. lövészezred január 29-én és 30-án nagyobb összecsapásba keveredett Losoncnál, amelyben 45 főt vesztek és a foglyok száma pedig elérte a 219-et.²⁴ Az összecsapások következtében olasz parancsra a csehszlovák alegységek elfoglalták az Ipoly-folyó déli partszakaszát is, amelynek során átlépték a demarkációs vonalat. Ennek következtében több tűzharca is sor került a csehszlovák és a magyar katonák között.

A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének északi támadó hadműveletei miatt átszervezték és megerősítették a Szlovákia területén tartózkodó antant-csapatokat. Malár alakulatát a Nyugati Hadseregcsoport alárendeltségébe helyezték és átnevezték 7. légios hadosztállyá (Nyitra²⁵). A hadosztály felelősségi körzete is módosult, mert a Pozsony és Léva²⁶ közötti szakasz védelméért felelt. Malár a Nyitra körzetében állomásozó dandár kötelékében szolgált, ahol a dandár 2. (felderítő) osztályát vezette. Ebben az időszakban Malár alapvetően felderítő, valamint tolmács feladatokat látott el. A dandár parancsnoka Kieffer ezredes volt. Június 9-én a dandár ellentámadást indított Lévánál, de nem érte el az elvárt sikert. Malár alakulatával a Nyitra és Balassagyarmat térségében folytatott műveletekben is részt vett. 1919 októberétől Ungvárra vezényelték, ahol a huszti csendőrség parancsnoki beosztását látta el 1920 februárjáig.

(Csehszlovákiában) A Tanácsköztársaság bukása, a trianoni békeszerződések megkötésével, valamint Csehszlovákián belüli helyzet normalizálódásával Malár nem hagyta ott az új, csehszlovák hadsereget. 1920 februárjától a csehszlovák fegyveres erők kötelékében szolgált, mint a pozsonyi Országos Katonai Parancsnokság²⁷ 2. törzsoosztályának tisztje. 1920–1921-ben Franciaországban bővített katonai elméleti ismereteit, amikor a Saint

Cyr-i Katonai Akadémiára²⁸ járt. 1921–1922-ben három szlovák nemzetiségű társával együtt elvégezte az 1920-ban létrehozott hranicei Katonai Akadémiát²⁹. Az akadémián alapvetően csapattiszteket képeztek ki, de az első években iskolai végzettséggel nem rendelkező magasabb rendfokozatú egyének is részt vettek a képzésben. 1922-től három évig a kassai Kerületi Kiképző Központ oktatója volt törzsszázadosként. Egyes információk szerint 1923-ban léptették elő törzsszázadosná³⁰. 1925-től 1927-ig a Tartalékos Tiszti Iskola parancsnokhelyettesi beosztását töltötte be. 1927/1928–1930 között elvégezte a prágai Katonai Főiskolát³¹ (VSV³²), amelyet szlovákként társával együtt másodikként végeztek el. Malár százados viszonylag jó eredménnyel fejezte be, mert a 30 fős osztályból a tanulmányaival a kilencedik volt. Az iskola után a 9. hadosztályparancsnokságra (Pozsony) került, ahol az 1. (személyügyi) és a 4. (logisztikai) osztályt vezette. 1931. január 1-jével átvették vezérkari tiszti állományba és előléptették őrnaggyá. 1935 elejéig szintén a pozsonyi Országos Katonai Parancsnokságon dolgozott különböző törzsbeosztásokban. 1932-ig az 1. osztályon, majd 1935-ig a 4. osztályon dolgozott. 1935 márciusában áthelyezték a prágai Katonai Földrajzi Intézetbe. 1936 októberétől már csoportparancsnok volt. 1936-ban alezredessé léptették elő, ami szlovák származása alapján jelentős karriernek számított, mert ebben az évben a csehszlovák hadsereg 1004 alezredese közül csak ketten voltak szlovákok, Malár és Ferdinand Catlos, aki később a Szlovák Köztársaság védelmi minisztere volt. A csehszlovák hadseregben ekkor 140 tábormok közül egy volt szlovák nemzetiségű (Rudolf Viest tábormok), amíg a 433 ezredes közül egyetlen szlovák sem volt. 1937. december 15-ig szolgált a Katonai Földrajzi Intézetben, ahol katonaföldrajzi és statisztikai kérdésekkel foglalkozott. Az 1930-as években számos tanfolyamon vett részt, többek között katonai tervezői, gépjárművezetői, táviró kurzusokon. 1937 októberétől 1938 szeptemberéig a román haderő egyik magasabb egységének törzsében szolgált tapasztalatszerzés céljából. Eredetileg két évre szolt a kinevezése, de a csehszlovákiai 1938-as események miatt az év őszén visszatért hazájába. Szeptemberben általános mozgósítást rendeltek el. Hazatérését követően a prágai csehszlovák nemzetvédelmi minisztérium állományából kinevezték a határmegállapító bizottság tagjának, amely a csehszlovák–magyar államhatár korrekciójáról folytatott egyeztetéseket. A Rudolf Viest tábormok által vezetett bizottság az első bécsi döntést követően annak megvalósításáról, például a három kilométer széles demilitarizált zónáról tárgyalt a magyar féllel.

A Homolov-puccs után, amely a prágai központi kormányzat reakciója volt a szlovák autonómiaüresítésekre, 1939. március 10-én vezérkari alezredessé léptették elő. Ebben az időszakban rendkívüli állapotot és statáriumot hirdettek ki. A puccs után Malárt kinevezték a VI. hadtesthez (Igló³³), ahol az új, autonóm szlovák kormány megbízottja volt. A Szlovák Köztársaság 1939. március 14-ei kikiáltását követően ismét összeszedték a határmegállapító bizottság tagjait, amelynek elnöke szintén Rudolf Viest tábormok volt. A függetlenség kikiáltását követően Malár is aláírta azt a memorandumot, amely támogatja az új államot. Ekkor az ifjú Szlovák Köztársaság nemzetközi helyzete elég vitatott volt, mert Nyugatról német katonák szállták meg, amíg keletről és délről Magyarország fenyegette.

(Kis háború) Az első bécsi döntés, valamint Csehszlovákia szétesését követően a Magyar Királyi Honvédség 1939. március 15. és 18. között a Németországgal történt megegyezés alapján katonai erővel visszacsatolta Kárpátalja térségét Magyarországhoz. A sikeres műveletet követően a magyar katonai vezetés döntött, hogy a Csehszlovákia időszakában megállapított ruszin–szlovák adminisztratív határ, amely Kárpátalja visszacsatolását követően magyar–szlovák határ lett, védelme katonailag nem biztosított, így annak nyugatabbra helyezését szükségesnek tartotta. Az Ung-folyó völgyében tervezett új szlo-

vák–magyar államhatár katonai szempontból jobb védhetőséggel rendelkezett. A Magyar Királyi Honvédség ezért létrehozott egy hadműveleti parancsnokságot a VIII. hadtestparancsnokság (Kassa) bázisán, amelyhez más alakulatokat is alárendeltek. Az Ungvölgyében tervezett katonai művelet végrehajtására a Kárpát-csoport állományából három seregestet³⁴ jelölték ki, amelyek mindenoldalú támogatását a csoport közvetlen alakulatai látták el. A három dandár számára egy-egy előretörési irányt határoztak meg.

A magyar katonai előkészületek miatt, valamint Kárpátalja visszafoglalása során megkezdődött az 1939. március 14-én kikiáltott Szlovák Köztársaság katonai védelmének megszervezése. Az ország keleti részének védelmével a VI. hadtestet bízták meg, amelynek parancsnoksága az első bécsi döntést követően Kassáról Iglóra költözött át. A hadtest parancsnokságával 1939. március 23-án Malár alezredest bízták meg. Az alakulat bázisán hozták létre a Keleti Csoportot, amelynek szintén Malár volt a parancsnoka. A csoport feladata Kelet-Szlovákia a magyar katonai műveletek következtében veszélyeztetett határszakaszának védelme volt. A VI. hadtest három hadosztályból állt, de az eredetileg Kassán települt 11. gyalogos hadosztály és az eredetileg Ungváron települt 12. gyalogos hadosztály jelentősen meggyengültek egyrészt a cseh és morva nemzetiségű személyi állomány távozása miatt, valamint a Szlovákia területére történt visszavonásuk során jelentős mennyiségű technikai és anyagi eszközt hagytak a Magyar Királyság ellenőrzése alá került területeken. A hadtest egyedüli hadra fogható erejét az Iglóról Eperjesre áthelyezett 17. gyalogos hadosztály képezte. A hadosztályok esetében legjelentősebb probléma a tisztek³⁵, valamint a speciális szakismerettel rendelkező tiszthelyettesek hiánya volt, így Malárnak ebben a helyzetben kellett megszerveznie az ország keleti határainak védelmét a várható magyar támadással szemben. A 17. hadosztályt megerősítette a másik két hadosztály megmaradt erőivel. A hadosztály fő erejét két gyalogezred és egy tüzérezred jelentette, amelyet később további két gyalogezreddel és egy tüzérezreddel növeltek. A hadtest ennek ellenére kilenc darab LT-35 típusú könnyű harckocsival és nyolc darab OA vz. 30 típusú páncélozott szállító harcjárművel rendelkezett, amelyek többségét az egykori cseh legénység megrongálta, így javításra szorultak. A haderő problémái miatt mozgósítást rendeltek el, valamint a határok védelmébe bevonták a Hlinka Gárdát³⁶. A határok közvetlen védelmét a Zemplén Csoport látta el, amelynek parancsnokává Malár alezredest Hassik századost nevezte ki.

A Magyar Királyi Honvédség három dandárja március 23-án 05.00-kor indította meg támadását Szlovákia ellen. Az előretörésben részt vevő három dandár két-két vonalban lépte át a határt. A középső, a főirányban a 2. gépkocsizó dandár erőit további két támadó csoportra osztották. A jobboldali csoport Ungvár – Karesava – Szobránc – Felsőhalas, míg a baloldali Ungvár – Jenke – Kereszt – Szobránc – Alsóhalas irányba nyomult előre. Északon a 9. gyalogdandár erőit Nagy- és Kis-Berezna körzetében szintén két támadó csoportba szervezték. A jobb oldali csoport Nagy-Berezna – Utczás – Kispereszlő, míg a bal oldali csoport Kis-Berezna – Ugar – Kiskolon irányába tört előre. Délen a 2. lovasdandár szintén két csoportban támadott. Jobboldalon Ungvár – Zahar – Sárosremete, míg baloldalon Nagykapos – Pálócz irányba. A honvéd csapatokat a lakosság nemzeti lobogókkal, ünnepekkel és kitörő örömmel fogadta. A helyi lakosok élelmet kértek a magyar katonáktól, mert éheztek. Ennek megfelelően a magyar csapatok több esetben fehér zászlóval vonultak előre. A magyar erőket ezen a napon csak a levegőből érte komolyabb támadás.

Malár alezredest a magyar támadással szembeni fellépés érdekében utasítást adott ki a Zemplén Csoport parancsnoka számára, hogy március 24-én, a kora reggeli órákban addig vonuljon előre, míg harcérintkezésbe nem kerül a magyar csapatokkal, majd Szobránc

körzetében kíséreljen meg ellentámadást és törje át a magyar csapatok arcvonalát. A parancs alapján a csoportnak tartalékot nem kellett képeznie, és a csapatok megerősítése érdekében a harcokba bevonhatta a Hlinka Gárdát is.

A magyar katonákat Pálócz térségében érte az egyik szlovák ellentámadás, de az a magyar hídőrség lövéseire megakadt. Ezt követően a Nagyszeretva településen települt szlovák tüzérség tüzcsapást mért a híd közelében található erdőre. A tüzérségi előkészítés után egy század erejű szlovák gyalogos alegység – közel 150 fő – indított támadást a híd felé. A támadást követően a szlovák tüzérség az Ung folyó déli partját is lötte, de nem okozott nagyobb veszteségeket, mert a lőszer selejtes volt. A szlovákok ismételt támadással kísérleteztek, amelyet követően a magyar erők Pálóczytól északra vonultak vissza, majd a magyar tüzérség összevont csapást mért a szlovák támadókra, amelyben jelentős szerepet kaptak a páncéltörő ágyúk. A magyar tüzérség erőteljes fellépésének köszönhetően a szlovákok visszavonultak. Március 24-én a magyar csapatok sikeresen megvédték a március 23-án elfoglalt területet.

Március 24-én a szlovák légierő négy jelentősebb légitámadást hajtott végre a magyar csapatok ellen. A reggeli órákban – Szobránc és Tiba feletti légi felderítést követően – három repülőgépből álló szlovák repülőraj géppuskákból, alacsony magasságból tüzet nyitott a Szobránc közelében állomásozó magyar katonákra, majd az Alsóhalason és Szobráncon lévő tüzérségi állásokra, amelyek viszonzták a tüzet. A támadásban részt vevő szlovák kötelékből a magyar repülőgépek egyet lelőttek, egyet pedig a földre kényszerítették. A szlovák légierő aznap még két alkalommal a déli és a kora délutáni órákban hajtott végre hasonló légi támadást a Tibán és Szobráncon tartózkodó magyar csapatok ellen.

A szlovák repülőgépek sorozatos támadása, valamint az Ungvár elleni bombázás miatt a Honvéd Vezérkar az iglói³⁷ repülőtér bombázásáról döntött. A repülőtéren állomásozott a Kelet-Szlovákiában tevékenykedő szlovák repülőkötelék. A bombázást a magyar légierő 3/II. bombázóezrede hajtotta végre. A támadást két hullámban három repülőgépből álló rajok végezték 1000 méteres magasságból. A támadást a bombázók sikeresen teljesítették egy kivételével, mert az egyik repülőgép a rossz időjárási viszonyok miatt eltévedt, és egy Rozsnyó melletti majorságot bombázott³⁸. Az iglói repülőtéren lévő három nagyobb és 12–14 kisebb repülőgép zöme megsemmisült és a repülőtéri épületek megrongálódtak.

Malár alezredes parancsa alapján a Zemplén Csoport március 25-én ismét több helyen kísérelt meg ellentámadást. Az arcvonalon folyamatos volt a harci érintkezés, amelyet fokoztak a járőrök közötti tűzpárbajok. A szlovák légierő március 24-ei jelentős veszteségei ellenére folytatta a légi tevékenységet a magyar vonalak felett. Az arcvonal közepén Alsóhalasnál a szlovák gyalogos katonák 25-én a reggeli órákban ismét támadást kíséreltek meg. A támadáshoz két tehergépjárművön szállított alegységet vontak előre, amely tűzharcba keveredett magyar katonákkal. A harcok során a szlovák alegység megsemmisült. Északon Kalnarosztokánál a 9. gyalogdandár ellen indítottak támadást először a reggeli órákban a szlovákok egy század erejű alegységgel, majd egy gyalogzászlóalj indult tüzérségi támogatással. A zászlóaljat csak a tartalékok átcsoportosításával sikerült megállítani és visszaverni. A magyar arcvonalba betört ellenséget a délutáni órákra a honvédek megállították és visszaállították az eredeti helyzetet.

Március 26-tól folytatódtak a szlovák vállalkozások, de egyre kisebb erővel és intenzitással. A támadókat a magyar tüzérség tüzcsapásai megállították és a visszavonulásra kényszerítették. A helyzet stabilizálódását bizonyítja, hogy március 28-án elrendelték a 2. gépkocsizó dandár leváltását, amely március 30-ára megtörtént. A nyugalmi helyzetet a szlovákok a haderő megszerzésére és hadkiegészítésre használták fel. Március 26. és 31. között Alsóhalasnál, Kiskolonnál és Bunkósnál kíséreltek meg támadást, de sikertelenül. A legjelentősebb a 2. lovasdandár felelősségi körzetébe tartozó Bunkós településnél

kialakult harc volt, amelyben a szlovákok egy század erejű alegységgel támadtak és tüzer-ségük lötte a települést. A magyar tüzer-ség ellencsapása után a szlovákok beszüntették a támadást. Március 28-án a magyar felderítők Fogasnál 30–35 darab szlovák harcjárművet számoltak meg, köztük több harckocsit. A szlovák fél már nem készült nagyobb támadás-
ra, hanem elfogadta a területvesztést.

Március 28-án a magyar–szlovák határmegállapító bizottság megállapodott, hogy az arcvonalon 2–3 kilométer széles semleges zónát hoznak létre, amely szétválasztja a szemben álló csapatokat. Nem szűntek meg a határsértések és a tüzharcok, de a konfliktus lezárása felé meghatározó lépés történt. A Budapesten folyó szlovák–magyar „béketár-gyalások” eredményeként április 4-én megkötötték a két ország közötti béke-megállapo-dást. A konkrét harci tevékenységek csak április 7-én fejeződtek be, amikor a szlovák és a magyar delegációk megállapodtak az új határról és ugyanezen a napon megtörtént a meg-állapított határ és az arcvonalak közötti különbségek kiigazítása. A honvédek a Magyar Királysághoz csatoltak 74 községet és 40–45 000 lakost.

Malár által vezetett hadtestparancsnokság a területvesztés ellenére viszonylag sike-resnek tekintette az ország védelme érdekében tett erőfeszítéseit, mert szerintük sikerült megakadályozniuk, hogy a Magyar Királyi Honvédség nagyobb területet szakítson ki Szlovákiából. Álláspontjukat az is alátámasztja, hogy információjuk szerint a magyar kato-nai vezetés két tervet dolgozott ki a támadásra a „kis” és a „nagy” megoldást, amelyek közül a „nagy” megoldás teljes Kelet-Szlovákia elfoglalására irányult. Malár sikereit az is alátámasztja, hogy május 17-én ezredessé léptették elő. Közben továbbra is jelentős szerepet vállalt a szlovák haderő megszervezésében.

(A második világháború) 1939 augusztusától Malár ezredes egy szlovák haderő ala-kulataiból létrehozott Külön Csoport parancsnoka volt, amelynek feladatát képezte a szlovák–lengyel határ védelme. Feltehetően ekkor nevezték ki Malár ezredest tábor-nokká. Szlovákiában mozgósítást rendeltek el, hogy politikai döntést követően feltölt-sék a Lengyelország elleni hadjáratban részt vevő szlovák csapatokat. A szlovák tábori hadsereg parancsnokságát Iglón hozták létre. A parancsnokság bázisán létrehozták a „Bernolák” hadseregcsoportot, amely három hadosztályból állt. A 3. „Rázus” gyalog-hadosztály parancsnokává Malár ezredest nevezték ki, amelynek felelősségi területe a Magas-Tátrától a keleti határszakaszig terjedt. A 3. hadosztály a kezdetektől részt vett a Lengyelország elleni hadjáratban. A német XVIII. hegyi hadtesthez csatlakozva Krosno és Sanok irányába támadt, amelynek során 60–90 km mélyen behatoltak lengyel területre, majd szeptember folyamán további harcokban is részt vett. A 3. hadosztályt, amelynek székhelye Eperjesen³⁹ volt, csak 1940 januárjáig vezette, mert akkor át kellett vennie az 1. gyaloghadosztály (Trencsén) parancsnokságát. A lengyelországi hadjáratban szerzett harci tapasztalatokat követően Malár ezredes részt vett a szlovák katonai felsőoktatás megszervezésében. Nagy szerepet vállalt a pozsonyi Katonai Főiskola létrehozásában, amelynek 1940. február 15-től vagy más források szerint októbertől az első parancsnoka volt. Megalakította a katonai tanintézetek ellenőrző szervezetét, amely alá tartozott min-den katonai iskola Szlovákiában. A katonai iskolák felügyelői tisztségét is ellátta. Ekkorra már a szlovák haderő egyik legnevesebb katonája volt, mert megfelelő elméleti ismeretei és a jelentős harci tapasztalata mellett magasabbegység-parancsnoki gyakorlata is volt. Népszerűsége is rendkívül magas volt, kiemelten a szlovák katonák körében. Ennek kö-vetkeztében nem tudta elkerülni, hogy a keleti frontra vezényeljék azt követően, hogy Németország és szövetségesei támadást intéztek Oroszország ellen. 1941 júniusában át-vette a 2. hadosztály vezetését. A keleti hadjáratban részt vevő szlovák hadseregcsoportot

a nyár folyamán átszervezték és létrehozták a szlovák haderő Gyorshadosztályát. Malár 1941. november 27-én vette át a hadosztály parancsnokságát, amelyet 1942 júliusáig el is látott. A hadosztály a jelenlegi Ukrajna és Fehéroroszország területén vett részt a műveletekben. A hadosztály nem a frontvonalon harcolt, hanem a hátszágban, ahol a partizán-csapatokkal kell szembeszállnia. 1941 telén a keleti fronton indított szovjet offenzíva a hadosztályt Golodajevkynél érte, majd német parancsra a Mius folyónál foglaltak védőállást, ahol jelentős harcok alakultak ki. A hadosztály védelmi állásait három szovjet lövész-hadosztállyal támadta. A szlovák katonák csak rövid ideig tudtak ellenállni, ennek ellenére a hadosztály nagy eredményt ért el a szovjet támadás lelassításában. Malár ezredest, a hadosztály parancsnokát a németek lovagkeresztel tüntették ki. 1942. január 2-án (II. osztályú) tábornokká léptették elő. Az orosz fronton kapcsolatba lépett a Vörös Hadsereg képviselőivel. Ekkorra már abszolút Hitler-ellenes álláspontot képviselt, mert a fronton megtapasztalta a német Einsatzgruppe-k (az RSHA tisztogató alakulatai) könyörtelen tevékenységét, valamint a zsidó lakosság elhurcolását. Ebben az időszakban nemcsak az oroszokkal, hanem a londoni csehszlovák emigráns kormánnyal is kapcsolatban lépett.

A frontról történt visszatérését követően katonadiplomáciai szolgálatot vállalt, amelynek során 1942 szeptemberétől Berlinben Szlovákia katonai és légügyi attaséja volt. A berlini szolgálati helyéről Rómába is átkkreditálták. A berlini szolgálata alatt másodsor is megnősült⁴⁰. Egy német nőt vett el, amellyel – feltehetően – a III. Birodalom melletti elkötelezettségét akarta erősíteni. A mesterkéltnagy németbarátságának eredménye volt, hogy a katonadiplomáciai szolgálata helyett ismételtelen csapatokhoz vezényelték parancsnoki funkcióba.

(Szlovák Nemzeti Felkelés) 1944. június elején (május végén) kinevezték a Kelet-szlovákiai Hadsereg (Eperjes) parancsnokává, amelynek során a szudétánémet Rudolf Pilfouska ezredest váltotta. A hadsereg feladata volt a német csapatokkal együtt a Kárpátok védelme az előretörő szovjet Vörös Hadsereggel szemben. A parancsnokság átvételét követően Malár tábornok bizonyítani akart, amelynek következtében megerősítette a Kelet-szlovákiai Hadsereg műveleti képességét. A hadsereg német alárendeltségében teljesítette feladatát, és a szlovák haderő két legerősebb hadosztályából állt. A helyzetet rontotta a német és szlovák fasiszta rezsim túlkapasainak, valamint a partizáncsoportok akcióinak állandósulása, illetve a szlovák katonai vezetés nem egyértelmű állásfoglalása. 1944 nyarán felvette a kapcsolatot az illegális katonai központtal, amely Szlovákiában a fegyveres felkelést készítette elő. Augusztusban Pöstyénben az ellenállásról egyeztetett Alexandr Mach tábornokkal, Ferdinand Catlos tábornokkal és néhány mérsékelt politikussal. Ekkor találkozott az illegális Szlovák Nemzeti Tanács (SNR⁴¹) politikai képviselőivel, akikkel megegyezett, hogy a felkelés kirobbanása esetén két hadosztályával átáll a felkelők közé. Ennek ellenére a Szlovák Nemzeti Felkelés (SNP⁴²) kirobbanására nem volt felkészülve Malár tábornok, így tevékenységére tétovázás és a határozatlanság volt jellemző. Augusztus 29-én még egyeztetett az „Alexander Nevsky” partizáncsoport képviselőivel, hogy közösen lépnek fel a németek ellen, de később Catlos tábornok, védelmi miniszter parancsára Eperjesről Pozsonyba repült, mert túl korainak tartotta a felkelés kirobbanását, kiemelten a németek elleni harcot. A fővárosban feltehetően Jozef Tiso elnökkel is tárgyalt. Augusztus 30-án Eperjesen még a repülőtéren tartott egy felkelésellenes beszédet a katonáinak, amelynek csak helyi hatása volt. A felkelés szempontjából egy sokkal veszélyesebb beszéde hangzott el aznap este a pozsonyi rádióban, amely ellentmondásos volt, mert nyilvánosan a Szlovák Köztársaság melletti hűségre szólított fel mindenkit. Továbbá a beszédében felszólította a katonákat, hogy akinek kedves Szlovákia, térjen vissza az alakulatához és fejezze be a harcot (felkelést)⁴³. Beszédében ugyanakkor

kiállt a németek elleni küzdelem mellett. A beszéde egy zavart ember képét mutatta. Még mindig hezitált a felkelés melletti teljes elkötelezettsége ügyében, de végül megtette a lépést. Katonai stratégaként tudta, hogy túl korai a németek elleni fellépés, ezért nem vezethet sikerhez. A beszéd megzavarta a haderő katonáit is, még azokat is, akik korábban csatlakozni akartak a felkeléshez. A hezitálása időt adott a németeknek és augusztus 31-én léptek, mert a „Burgonya-betakarítás prémiummal⁴⁴⁷” terv megvalósítása során a Kelet-Szlovákiában lévő két szlovák hadosztályt lefegyverezték. A német biztonsági szervezetek már Pozsonyban követték Malár tábornokot, de neki sikerült elmenekülnie előlük, mert elrepült a városból, és nem vette igénybe a németek által felajánlott repülőgépet. Végül Eperjesre történő megérkezését követően tartóztatták le.

Az internálása során rövid ideig a helyi laktanyában tartották fogva, majd Magyarországon keresztül elszállították a jelenlegi Ausztria területén lévő Kaisersteinbruchban működő fogolytáborba, majd átszállították a Königstein várába (Bad Schandau), ahol az „őszinte börtönben” tartották fogva. 1944 telén jelentősen megváltozott a tábornokkal szembeni német magatartás. A németek ekkor a felkelők kihallgatása alapján megállapították, hogy Malár tábornok is együttműködött a felkelés előkészítésében. 1945 elején a többi SNP-ben részt vevő szlovák katonai vezetővel együtt a flossenburgi koncentrációs táborba vitték, köztük volt Stefan Jurech, Rudolf Viest és Ferdinand Catlos tábornok is. Hatszemélyes cellákban voltak elhelyezve, esetenként orosz katonákkal együtt. A szlovákok durva bánásmódra, valamint élelemhiányra panaszkodtak. Malár tábornok feltehetően a 36. cellában volt öt cseh és szlovák katonával együtt. A tábornokot feltehetően 1945 márciusának második felében a rabtársaival együtt ugyanazon a napon kivégezték.

(Személyisége és hatása a szlovák katonai hagyományokra) Augustin Malár a 20. század első felében a hivatásos katonatiszt példaképét jelentette Szlovákiában, mert szegény családi háttérből a saját erejéből érte el sikeres pályafutását. Az élete pedig tizenévesen nem úgy indult, mert a szombathelyi börtönben töltött idő alatt még maga sem remélte, hogy valamikor tábornok lesz belőle. Feltehetően az első világháború alatt döntötte el, hogy az egykor tervezett papi hivatás helyett katona lesz. Katonai pályafutása már a Monarchia hadseregében megkezdődött, de végül a csehszlovák és a szlovák haderőben teljesedett ki. A három hadseregben töltött szolgálata alatt végigjárta a parancsnoki ranglétrát, de a vezetői beosztásai mellett nagy hangsúlyt helyezett képzésére is, mert nemcsak csehszlovák katonai oktatási intézményekben bővítette ismereteit, hanem külföldön is. Az 1930-as évek végére talán a legképzettebb szlovák nemzetiségű katonatiszt volt, aki alkalmas volt a háború időszakában a szlovák magasabb egységek vezetésére. Erre a feladatra igénybe is vették, mert több alakulatot vezetett a háború során. Annak ellenére, hogy katonadiplomáciai szolgálatot is vállalt, a politika távol állt tőle, így a hasonló képzettséggel rendelkező társaihoz (például Ferdinand Catloshoz) képest nem vállalt politikai szerepet. A politikai megnyilvánulásai pedig sikertelennek bizonyultak, amely végül elfogásához, majd halálához is vezetett.

IRODALOMJEGYZÉK

- Miroslav CAPLOVIC: general II. triedy Augustin Malár. In Jan Staigl a kolektív: *Generali – slovenká vojenská generalita 1918–2009* (Bratislava, 2009, Magnet Press) – ISBN 978-80-89169-17-7, pp. 117–118.
- Pavel WIMMER: Zabudnuti velitelia - životné osudy generálov - velitel'ov taktických skupín I. československej armády na Slovensku, Múzeum SNP Banská Bystrica (Forrás: <http://www.staratura.sk/item/jan-malar/>, letöltési idő: 2014.07.12.)

- Frantisek CSÉFALVAY a kollektív: *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939–1945* (Bratislava, 2013, Vojensky historicky ústav) – ISBN 978–80–89523–27–6, pp. 155–156
- M. HRONSKY – A. KRIVA – M. CAPLOVIC: *Vojenské dejiny Slovenska IV. / 1914–1939* (Bratislava, 1996, Ministerstvo obrany SR) – ISBN 80-88842-05-0
- VIDA Csaba: A szlovák–magyar fegyveres konfliktus 1939 tavaszán: A „Mala vojna”, avagy az Ung-völgyi hadműveletek. *Társadalom és Honvédelem*, 2007/1, pp. 5–21.
- JULIER Ferenc: *1914–1918: A világháború magyar szemmel*. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1933.
- GALÁNTAI József: *Az első világháború*. Budapest, Gondolat, 1988.
- MTI hírárchívuma – <http://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1>
- Ótúra város honlapja – Generál Augustin Malár – <http://www.staratura.sk/item/general-augustin-malar/>

JEGYZETEK

- 1 Forrás: <http://www.generals.dk/general/Mal%C3%A1r/Augustin/Czechoslovakia.html>, letöltés: 2014. július 7.
- 2 A szlovák történések „Kis háborúnak” nevezik, míg a magyar hadtörténelmi munkákban inkább az Ung-völgyi műveletek néven van jelen.
- 3 A Google keresőn a magyar nyelvű honlapokon történő keresés során. A keresés időpontja 2014. július 9.
- 4 A hely jelenleg Bad Goisern am Hallstattersee település egy része.
- 5 Néprajzi kutatások szerint 1900-as évek elején az Ótúrán élő, házalással foglalkozó családok faeszközökkel kereskedtek a Monarchia területén.
- 6 Jelenleg Stará Turá.
- 7 Ótúrán 1900-as évek elején több Malár család élt. A településen lévő I. világháborús emlékoszlopon két Malár neve is szerepel, akik életüket vesztették a háborúban.
- 8 Jelenleg Skalicianak hívják.
- 9 Hej, slováci! című dalt Samuel Tomášik szlovák pap, költő és történész írta 1834-ben, amelynek dallamát egy régi lengyel énekből vette.
- 10 CAPLOVIC, M: Generál II. triedy Augustín Malár pp.117.
- 11 Romániában található, jelenleg Orăștie a neve.
- 12 Magyarul Lajtabruck.
- 13 Jelenleg Goriziának nevezik és az olasz–szlovén határszakaszon található.
- 14 JULIER Ferenc: 1914–1918: A világháború magyar szemmel. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1933. (forrás: http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/4_10.html, letöltési idő: 2014.07.20.), valamint GALÁNTAI József: Az első világháború. Budapest, Gondolat, 1988, pp. 300.
- 15 Más információk szerint a veszteségek elérték a 65 000 főt. Forrás: CSIKÁNY Tamás (szerk.): A Magyar Honvédség 1848–1989, Budapest, 2004, ZMNE Egyetemi Tankönyv, pp. 167.
- 16 Dél-Olaszországban található Barihoz közel.
- 17 Dél-Olaszországban található Salernohoz közel.
- 18 Cseko-slovenská národná rada.
- 19 Forrás: http://www.klubvtn.info/info_64b.htm, Letöltés: 2014.07.25.
- 20 A csehszlovák védelmi minisztérium 1918. december 7-én adta ki direktíváját Szlovákia területének elfoglalására.
- 21 Jelenleg Šahynak nevezik.
- 22 Jelenleg Lučenecnek nevezik.
- 23 HRONSKY M. – KRIVÁ A. – CAPLOVIC M.: *Vojenské dejiny Slovenska IV. / 1914–1939*, pp. 109.; Uo. pp.114.
- 24 Uo. pp.114.
- 25 Jelenleg Nitranak nevezik.
- 26 Jelenleg Levicenek nevezik.
- 27 A Parancsnokság parancsnoka 1925-ig francia tábornok volt.
- 28 École Militaire Speciale – Saint Cyr.
- 29 1922–1930 között az Akadémiát 1677 fő végezte el, akik közül 74-en voltak szlovákok.
- 30 HRONSKY M. – KRIVÁ A. – CAPLOVIC M.: *Vojenské dejiny...*, pp. 153.
- 31 Csehországban ekkor ez volt a legmagasabb szintű katonai iskola.
- 32 Vysoka škola vojensku.
- 33 Jelenleg: Spišská Nová Ves.
- 34 Az 1939-es levéltári és más dokumentumok a dandárokat seregtestekként határozták meg.
- 35 A hadtest állományából 120 cseh és morva nemzetiségű tiszt távozott és csupán nyolc tiszt maradt az alakulatnál, így a hadosztály parancsnokává is egy őrnagyot kellett kinevezni, amely eredetileg tábornoki beosztás volt.
- 36 Az 1938-ban létrehozott Hlinka Gárda Szlovákiában a haderő mellett működő félkatonai szervezet volt, amelynek névadója Andrej Hlinka, aki a Hlinkai Szlovák Néppárt – Szlovák Nemzeti Egység Pártjának elnöke volt. A Hlinka Gárda, amely a párt fegyveres védelmi szervezete is volt, alapfeladatát a szlovák államvagyon – kiemelten a csehektől való – megvédése képezte. Eredetileg az önálló szlovák hadsereg magja lett volna, de a kormány döntése – a nemzetvédelmi és a pénzügyminisztérium megegyezése – alapján csökkent a gárda befolyása, amellyel 1939 végére a lőszegyletek színvonalára csökkent, de márciusban még jelentős befolyással bírt. A gárdában a kiképzők a hadsereg tiszt állományából kerültek ki.

- 37 Spišská Nová Ves.
 38 Rozsnyó akkor a Magyar Királyság részét képezte.
 39 Prešov.
 40 Az első házasságára vonatkozó adatokat a források nem tartalmazzák. Nagy valószínűséggel az első házasságából nem született gyermeke.
 41 Slovenská národná rada.
 42 Slovenská národná povstania.
 43 Az MTI 1944. augusztus 31-ei híre alapján. (Forrás: <http://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1>, letöltés: 2014.07.24.)
 44 Kartoffelnennte mit Pramie.

